ભાદરવા સુદ ૧૨, શુક્રવાર તા. ૨-૯-૧૯૬૦
ઋષભજિન સ્તોત્ર-ગાથા-૩૫ થી ૩૮, પ્રવચન-૧૦

૩૪ ગાથા થઈ. ૩૫મી. જુઓ! આ 'ઋષભદેવ' ભગવાનની સ્તુતિ નિર્ગ્રંથ આચાર્ય મુનિ છે એ પણ કરે છે. એવો ભાવ આવે એ જાતનો એટલે નિર્ગ્રંથ યોગીશ્વરો પણ ભક્તિ કરે છે. 'નિયમસાર'માં પણ સમાધિ અધિકારની અંદર પહેલી ગાથા લેતાં લીધું છે કે સર્વજ્ઞની સ્તુતિ જિન યોગીશ્વરો પણ અશુભવંચનાર્થં-અશુભ પાપના ભાવથી બચવા માટે અથવા શુભના અભાવના કાળમાં અથવા અશુભના નાશ માટે જિનેશ્વરની ભક્તિ જૈન યોગીશ્વરો પણ કરે છે. નેમચંદભાઈ! મુનિઓ પણ કરે છે. છે ને? જિનયોગીશ્વરો પણ કરે છે એમ છે ત્યાં. અશુભને છોડવા માટે. નાશના બે-ત્રણ અર્થ કર્યા છે. નાશ માટે, છોડવા માટે, બચવા માટે. સમજાય છે કાંઈ? એ ભાવ આવે છે ખરો. ભક્તિનો, પૂજાનો, રાગની મંદતાનો, બહુમાન સર્વજ્ઞ પરમાત્માની પ્રતિમાનો કે સર્વજ્ઞ પરમાત્માની હાજરીમાં ભગવાનનો. પણ એ પુણ્યબંધનનું કારણ છે એમ જ્ઞાની સમજે છે અને (એનાથી) રહિત આત્માના સ્વભાવની સન્મુખની જે એકાગ્રતા (થાય) એટલો નિશ્ચય સત્ય સાચો ધર્મ છે. પણ આ બે નયનું કથન અહીં આચાર્ય મહારાજ કહે છે કે અન્યવાદીઓ સમજી શકતા નથી. ૩૫.

भिण्णाण परणयाणं एक्केक्कमसंगया णया तुज्झ।
पावंति जयम्मि जयं मज्झम्मि रिऊण किं चित्तं।।३५।।

'હે ભગવન્!' જુઓ! આ પણ એક સ્તુતિ (છે). સર્વજ્ઞના જ્ઞાનનો જે અંશ નીચે છે, એમને તો પૂર્ણ જ્ઞાન છે, પણ એમણે કથન કર્યું છે એ શ્રુતજ્ઞાન પ્રમાણ કે જે આત્માના કાયમ સ્વભાવને જાણે, વર્તમાન પર્યાય શુભરાગને પણ જાણે. એક સાથે જાણે તેનું નામ પ્રમાણ જ્ઞાન કહેવામાં આવે છે. એ પ્રમાણ જ્ઞાનના બે ભાગ : એક નિશ્ચય, એક વ્યવહાર. એવા જે નયો પ્રમાણનો અંશ, આચાર્ય મહારાજ (કહે છે), એ રીતે પ્રભુ, હે ભગવાન! હે પ્રભુ! **'આપના નય પરસ્પર સંબંધ રહિત તથા ભિન્ન એવા પરવાદીઓના નયરૂપી વેરીઓની મધ્યે ત્રણે જગતમાં વિજયને પ્રાપ્ત થાય છે. તેમાં કાંઈ પણ આશ્ચર્ય નથી.'**

બીજાઓ તો કહે કે બસ, વ્યવહાર એટલે રાગ. એવો આત્માનો સ્વભાવ ત્રિકાળ શુદ્ધ છે એને આશ્રયે ધર્મ થાય એમ રાગને આશ્રયે પણ ધર્મ થાય. એ તો બે નય વિરોધ થઈ ગઈ. બેનો મેળ અને સંબંધ રહ્યો નહિ. ભગવાનની નય તો બેનો સંબંધ રાખે છે. સંબંધ એટલે? નિશ્ચયથી તે સ્વભાવને આશ્રયે કલ્યાણ (થાય) અને રાગ આશ્રયે પુણ્યબંધનું કારણ (છે), એમ બે નયનો સંબંધ કરે છે. ઓલા એકાંત એમ માનનારા છે કે પુણ્યબંધથી વ્યવહારથી

પણ કલ્યાણ થાય છે અને નિશ્ચયથી પણ (કલ્યાણ થાય છે) એ તો પરસ્પર નયના વેરી થયા, વિરોધ થયો.

જે પ્રાણીઓ, જેના યોદ્ધાઓ માહોમાંહે સંપવાળા છે, એ વેરી જેના વિરોધીઓ યોદ્ધાઓ કુસંપવાળા છે એને વાતની વાતમાં એ યોદ્ધાઓ ઓલાને જીતી લે છે. કારણ કે ઓલા યોદ્ધાઓનો મેળ નથી અને આ યોદ્ધાઓનો મેળ છે. શું કહ્યું આમાં? હજારીમલ! સમજાય છે? પરસ્પર સંબંધ નહિ રાખનારા તથા એકબીજાના વિરોધી એવા શત્રુ. શત્રુ ભેગા થયા હોય ૧૦૦-૨૦૦-૫૦૦ તો એકબીજાના અંદર વિરોધીઓ હોય. એનો મેળ ન હોય. એવા જે શત્રુ, જેનામાં પરસ્પર એકતા છે. તથા એકબીજાના વિરોધી નથી. એવા યોદ્ધાઓ દ્વારા જેમ વાત વાતમાં જીતી જવાય છે. '**તો જેમ તે શત્રુઓને જીતવામાં કાંઈ આશ્ચર્ય નથી.**'

'**તે જ રીતે હે પ્રભુ! પરસ્પર એકબીજાથી સંબંધ નહિ રાખનાર ભિન્ન એવા તે પરવાદીઓના નયોને જો પરસ્પર સંબંધ રાખનાર તથા અભિન્ન એવા...**' અભિન્ન એટલે? જ્યાં આત્મા નિશ્ચયથી નિત્ય છે, ત્યાં જ આત્મા પર્યાયની અપેક્ષાએ અનિત્ય છે. એ પરસ્પર નયોનો આ રીતે સંબંધ છે. વ્યવહારથી ઓલા કહે કે આત્મા અનિત્ય જ છે અને આત્મા નિત્ય જ છે, એ એકબીજાના અંદર જ્ઞાનના નયો વિરોધતાને પામે છે. શત્રુઓ વિરોધવાળા હોય, એકબીજાને મેળ ન હોય એને શત્રુ જીતી લેવાય છે. આમાં પાછા વિરોધ કાઢે. જુઓ! આમાં એકબીજાને વિરોધ ન હોવો જોઈએ. પણ વિરોધનો અર્થ એનું નામ. વિરોધ્વંસિની નથી આવતું? ઉભયનય વિરોધ્વંસિની સ્યાતપદાંકે. એનો અર્થ-એક કોર આત્મા આમ કહેવાય કે વસ્તુ શુદ્ધ ત્રિકાળ સચ્ચિદાનંદ છે. બીજી અપેક્ષાએ કહેવાય કે પર્યાયમાં-અવસ્થામાં તે વિકાર છે, વિકારનું પરિણમન છે. એ એકબીજા વિરોધ લાગે છે. પણ વિરોધ નથી. વિરોધની ધ્વંસ કરનારી ભગવાનની વાણી છે. વ્યવહારથી અશુદ્ધ છે તે બરાબર છે. નિશ્ચયથી શુદ્ધ છે તે બરાબર છે.

અનંત ગુણનો પિંડ પ્રભુ એકરૂપ છે અને પર્યાયે અનેકરૂપ છે. એ બે નયો પરસ્પર વિરુદ્ધ લાગે છે. પણ વિરોધ નથી. બેનો સંબંધ છે. જે અપેક્ષાએ એક છે તે અપેક્ષાએ અનેક નથી. જે અપેક્ષાએ અનેક છે તે અપેક્ષાએ એક નથી. અજ્ઞાની (એમ માને છે કે) જે અપેક્ષાએ અનેક છે તો અનેક છે અને અનેક જ છે. એક છે તે એક જ છે. એમ આત્મામાં અનંત ગુણો છે તો અનંત ગુણ ભિન્ન છે તો ભિન્ન જ છે. એકાંત કહે છે. એમ નથી. અનંત ગુણો ગુણ લક્ષણે ભિન્ન હોવા છતાં વસ્તુદૃષ્ટિએ તે ગુણો અભિન્ન છે. સમજાય છે કાંઈ?

આમ બીજી રીતે કહીએ તો આત્મા જ્ઞાયક ચૈતન્ય સ્વરૂપ, શુદ્ધ ચિદાનંદની મૂર્તિ (છે), એની રુચિ પરિણતિ તે ધર્મ છે અને છતાં એનાથી વિરોધ શુભરાગ, ભગવાનની ભક્તિ, પૂજા, દાન, દયા ભાવ એવો આવ્યા વિના રહેતો નથી. છતાં તે નિશ્ચયથી વિરોધ હોવા

છતાં તે કાળે તેની વ્યવહારે મૈત્રી પણ ગણવામાં આવે છે. કેમ? કે એ જાતની કષાયની મંદતા, અકષાયની દૃષ્ટિ ને સ્થિરતા હોય ત્યારે આવો ભાવ પૂર્ણ અકષાય ન થાય તેને હોયા વિના રહેતો નથી. એ બે નયનો સંબંધ છે. સમજાય છે? ઓલા કહે કે બે નયનો સંબંધ કરો. કઈ રીતે? વ્યવહારથી પણ ધર્મ થાય. પૂજા, દાન. લ્યો! એમાં વળી એક તર્ક કર્યો હતો. એમ કહે છે કે ભગવાનનો ઉપદેશ પરની દયાનો નથી. પરની દયા પાળી શકે છે કોઈ? તો તો પર ઠુંઠું થઈ ગયું. પરપદાર્થની અવસ્થા જીવન અને મરણ કોઈ આત્મા બીજાના કરી શકે છે. બિલકુલ નહિ. છતાં ઉપદેશમાં એમ આવે કે બીજા જીવને ન મારવો, બીજા જીવને દુઃખ ન દેવું. એનો અર્થ એ કે એને એવો ભાવ આવે છે. એ ભાવ આવવા છતાં બીજાને બચાવી શકાય છે એ વાત એમાં સિદ્ધ થતી નથી. ઓલા કહે કે બીજાને બચાવવાનો ભાવ આવે છે તો બીજાને બચાવી શકાય જ છે. એ તો પરસ્પર જ્ઞાનના અંશો નયો વિરોધતાને પામે છે. કહો, સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..!

આ ગહન વાત વીતરાગની નયો આચાર્ય કહે છે. 'સમયસાર'માં કહે છે ને. પ્રભુ! તારી નયજાળ ઇન્દ્રજાળ જેવી છે. એક કોર કહે કે આત્મા ત્રિકાળ આનંદનો કંદ છે, બીજી રીતે કહે કે એની પર્યાયમાં વર્તમાન દુઃખ દશા છે. પણ આનંદ છે એમાં દુઃખ આવ્યું ક્યાંથી? અરે..! સુન તો સહી. એ વિરોધ નથી. આનંદ એનો સ્વભાવ હોવા છતાં એની વિપરીત અવસ્થામાં દુઃખ છે. આનંદ જો હોય દશામાં તો મુક્ત થવાનો પુરુષાર્થ એટલે પ્રયત્ન કરવાનું રહેતું નથી. કહો, સમજાય છે આમાં કાંઈ?

તો કહે છે, મહારાજ! આપની જે જ્ઞાનની અપેક્ષાઓના કથનો (છે) એ પરસ્પર વિરોધ નથી. પરસ્પર મેળવાળા છે. અને અજ્ઞાનીઓના કથન પરસ્પર વિરોધ છે. વિરૂદ્ધ છે. અને એ વિરોધના નયની યોદ્ધામાં આપના નયો સંબંધવાળા-મેળવાળા એ એને જીતી લે એમાં કાંઈ આશ્ચર્ય છે નહિ. અનેકાંતની વ્યાખ્યા જ માણસ બીજી કરે છે. વ્યવહારથી પણ ધર્મ (થાય). બે નયને સમકક્ષ રાખવી. મોતીલાલજી! શું કહે છે તું? બે નય છે એ બરાબર છે. પણ એક વ્યવહારને અનિત્યનયનો વિષય વર્તમાન ક્ષણિક રાગાદિ છે. નિશ્ચયનયનો વિષય અભેદ અખંડ આનંદકંદ શુદ્ધ ધ્રુવ સ્વરૂપ છે. એ રીતે બે નયને કહે તો તે નયનો સંબંધ સંબંધ છે. બેને સંબંધ છે. એવા સંબંધની દૃષ્ટિ બરાબર સમજી અને સ્વભાવ તરફની એકાગ્રતા કરે એને મોહનો નાશ થયા વિના રહે નહિ. વિરોધનો નાશ કરનારી છે. ઓલા એકલા વિરોધને ઉત્પન્ન કરનાર છે. ૩૬.

अण्णस्स जए जीहा कस्स सयाणस्स वण्णणे तुज्झ।
जत्थ जिण ते वि जाया सुरगुरुपमुहा कई कुंठा।।३६।।

ઓહો..! હે જિનેશ! હે પ્રભુ! આમ સામે રાખીને (કહે છે), સર્વજ્ઞ પરમાત્મા હે નાથ! **'જગતમાં એવો ક્યો પુરુષ સમર્થ છે કે જેની જીભ ઉત્તમ જ્ઞાનધારી એવા આપનું**

વર્ણન કરી શકે?' લ્યો! '**વર્ણન કરવામાં સમર્થ હોય...**' લ્યો! વળી વર્ણન કરી શકીએ છીએ અને વળી કહે કે વર્ણન કરવામાં સમર્થ કોઈની જીભ હોય નહિ. સમજાય છે કાંઈ? 'જે પદ સર્વજ્ઞે દીઠું જ્ઞાનમાં કહી શક્યા નહિ તે.' વળી કહે છે કે કહ્યું. કઈ અપેક્ષાએ? સમજ તો ખરો! કે એ વાણી દ્વારા એનું પૂર્ણ સ્વરૂપ અનુભવગમ્ય છે તે આવી શકતું નથી. પણ કોઈ પ્રકારે કથન કહેવામાં ન આવે તો તો જગતમાં ઉપદેશ અને બીજાને સમજવામાં નિમિત્ત, એ વાતનો જ નાશ થઈ જાય છે. કથંચિત્ વક્તવ્ય ન હોય તો ના પાડનાર કે ના એમ ન હોય.. ના એમ ન હોય.. એમ ન હોય એમ પણ કહ્યું ને એણે? વક્તવ્ય કથંચિત્ છે અને કોઈ અપેક્ષાએ વીતરાગનું સ્વરૂપ વાણી દ્વારા પૂર્ણ આવી શકતું નથી. એ કોની જીભ છે, કહે છે પ્રભુ! કે આપના સ્વરૂપનું વર્ણન કરી શકે! એક સમયમાં જેને ત્રણ કાળ ત્રણ લોક એક સમયમાં પ્રકાશ્યા અને તેમાં એક સમયમાં પૂર્ણ ધ્વનિ દિવ્યધ્વનિ નીકળી, પ્રભુ! આપનું વર્ણન (કરવા) કોની જીભ જગતમાં છે કે કરી શકે?

'**કેમ કે બૃહસ્પતિ આદિ ઉત્તમ કવિઓ પણ...**' કુલગુરુ લખ્યા છે. એનો અર્થ કવિ લખ્યા છે આમાં. દેવોના જે ગુરુ એટલે મોટા બહાર. એવા બૃહસ્પતિ જેવા કવિઓ પણ આપની સ્તુતિ કરવા સમર્થ છે નહિ. સ્તુતિના વિકલ્પથી પૂર્ણ સ્વરૂપનું વર્ણન આવી શકે નહિ. એમ કહેવા માગે છે, હોં! '**આદિ ઉત્તમ કવિઓ પણ આપનું વર્ણન કરવામાં મંદબુદ્ધિ છે.**' પ્રભુ! અમે શું વર્ણન કરીએ? આપ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા, પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ (થઈ છે). વિકલ્પ દ્વારા અને વાણી દ્વારા તેના શું પાર પડે? સમજાય છે કાંઈ? પાર એટલે? પૂર્ણતાની વ્યાખ્યા વિકલ્પ દ્વારા પણ જણાય નહિ, કહેવાય નહિ અને વાણી દ્વારા પણ કહેવાય નહિ. એ તો અંતર દૃષ્ટિથી એ આત્માના સર્વજ્ઞપદને જાણી શકાય, ઓળખી શકાય, માની શકાય. બાકી વાણી દ્વારા અને વિકલ્પ દ્વારા પ્રભુ પાર પામી શકાય નહિ.

'**જગતમાં પદાર્થોનું વર્ણન કરવામાં બૃહસ્પતિ જેવો બીજો કોઈ ઉત્તમ કવિ નથી. કેમ કે તે ઇન્દ્રના પણ ગુરુ છે.**' વડિલ છે. '**કિંતુ હે જિનેન્દ્ર! આપના ગુણાનુવાદ કરવામાં તે પણ અસમર્થ છે.**' તેમની બુદ્ધિમાં પણ એનું સામર્થ્ય નથી કે જેથી તે આપના ગુણાનુવાદ કરી શકે. આડ મારે છે. આહાહા..! પ્રભુ! અમે બાળ છીએ. અમે આટલી સ્તુતિ અને આ વસ્તુ એક સમયનો પ્રભુ, અને એ સમયના પ્રભુની પ્રગટ થયેલી પ્રભુતા, એનું વર્ણન શું કરીએ? પ્રભુ! અમે તો મંદબુદ્ધિ છીએ. એમ કરીને પોતાની નિર્માનતા બતાવીને ભગવાનની ભક્તિ અને સ્તુતિ કરી રહ્યા છે.

આપ પ્રભુ એક સમયમાં, સમય એક અને અંશ ત્રણ અનંતા ગુણોના. નાનામાં નાનો સમય કે જેના બે ભાગ થાય નહિ અને એક સમયમાં ત્રણ અંશ ઉત્પાદ, વ્યય અને ધ્રુવ. ઓહો..! આ આપે જાણ્યા અને આપનું જ્ઞાન આને પહોંચી વળ્યું, એમ કરીને મારો સ્વભાવ પણ એવો જ છે.

સ્થિરતા એક સમયમેં ઠાણે ઊપજે વિણસે સબહિ,
ઉલટ પલટ ધ્રુવ સત્તા રાખે, યા હમ સુની ન કબહિ.
અબધુ નટનાગરકી બાજી, ક્યા જાને બ્રાહ્મણ કાજી.

બામણ એટલે વેદ આદિ અને કાજી એટલે કુરાન. શું જાણે અંદરમાં? આવું જે આત્માનું સ્વરૂપ ભગવાન, સમય નાનો અને અંશ ત્રણ. અનંતા ગુણોના ત્રણ અંશ એક સમયમાં. આહાહા..! અનંતા ગુણો એક આત્મ વસ્તુમાં એક સમયમાં, એના અંશનો પર્યાય પણ અનંતા અનંતી પર્યાય, એને આપે એક સમયમાં આમ જાણી લીધા બધાને. આ તે આપનું જ્ઞાન પ્રભુ! બૃહસ્પતિ જેવા પણ આપની સ્તુતિમાં હાર માની જાય છે. કહો, સમજાય છે કાંઈ? એવો ચૈતન્ય માહાત્મ્યવાળો પદાર્થ એ બૃહસ્પતિ જેવા પણ એનું વર્ણન કરી શકે નહિ. એમ કરીને ભક્તિ કરે છે.

'**હે જિનેન્દ્ર આપના ગુણાનુવાદ કરવામાં તે પણ અસમર્થ છે. અર્થાત્ તેમની બુદ્ધિમાં પણ આવી શકતું નથી. કે જેથી તે આપના ગુણાનુવાદ કરી શકે. કેમ કે આપના ગુણ સંખ્યાતીત...**' શું કહે છે? અને વાણી તો થોડી છે, શબ્દો થોડા છે. આ વસ્તુ. આ વસ્તુ એક સંસારના સાધારણ પદાર્થને (નથી કહી શકાતો). ઘી ગાયનું હોય, એની મીઠાશનું વર્ણન કરી શકાતું નથી. ઘી. ગાયનું તાજું હોય છે સવારમાં? એનું પણ વર્ણન (નથી કરી શકાતું). શું કરે વર્ણન? કેવું મીઠું? સમજાય છે? ગાયનું ઘી કેવું મીઠું? કેળા જેવું? સાકર જેવું? કેવું?

પ્રભુ! એ જગતના પદાર્થોનું આ રીતે પણ વર્ણન (નથી કરી શકાતું) તો આપ તો ઓહોહો..! સર્વજ્ઞ સ્વભાવે પરિપૂર્ણ જ્યાં અસંખ્ય-અસંખ્ય પ્રદેશે અનંત-અનંત પ્રકાશનો પુંજ પ્રગટી ગયો છે. પ્રભુ! એ આપના ગુણો શું કહી શકીએ? બૃહસ્પતિ જેવા ન કરી શકે તો બીજો કોણ કરી શકે? કહો, સમજાણું?

'**તથા અગાધ છે.**' અગાધ-અગાધ. ઓહો..! જુઓને! શક્તિ સવારમાં (ચાલે છે). ૪૭ શક્તિમાં વર્ણન તે વર્ણન. ગજબ વાત! એ તો સર્વજ્ઞથી વર્ણન આવ્યું છે ને. પછી મુનિઓએ કહ્યું છે. દ્રવ્ય-વસ્તુ પરમાત્માના સ્વભાવથી પરિપૂર્ણ શક્તિથી ભરેલો પદાર્થ છે. એના સમયની અવસ્થામાં વિકાર આદિ હો, એ વિકાર શક્તિનું કાર્ય એ નથી. શક્તિમાં છે જ નહિ. છે અને શક્તિનું કાર્ય નહિ. આ તે વાણી! વજુભાઈ! સંસાર છે, પર્યાયમાં સંસાર-સંસરણ છે. (એ) ગુણનું કાર્ય નહિ. ત્યારે ગુણનું કાર્ય નહિ તો પર્યાય તો ગુણનું જ કાર્ય છે. પર્યાયની વ્યાખ્યા.. આવતું નથી? 'ગુણ વિકારા પર્યાયા.' ગુણનું વિશેષ કાર્ય તે પર્યાય. તો આ વિકાર સંસાર છે એ વિશેષ કાર્ય નથી? ના, ના. સાંભળ તો ખરો. અમે તો પર્યાય દૃષ્ટિએ એમ કહીએ છીએ કે એના સંસારનો ભાવ છે. વસ્તુ દૃષ્ટિથી એના ગુણોમાં વિકાર થાય અને વિકાર કરી શકે એવી એનામાં તાકાત જ નથી. લ્યો! આ પરસ્પર વિરોધ લાગે.

મુમુક્ષુ :- પર્યાય .. સ્વતંત્ર...

ઉત્તર :- સ્વતંત્ર છે. ગુણમાં તાકાત નથી કે સંસારને જે ઉત્પન્ન કરે. સંસારને ઉત્પન્ન કરે ગુણમાં તાકાત હોય તો સંસારનો કોઈ દિ' અભાવ થાય જ નહિ. ભગવાન એ સંખ્યાતીત આપના ગુણો અને વાણી જ્યાં બૃહસ્પતિની પણ જીભ આપના ગુણાનુવાદ કરવામાં પોતાની હાર માને છે. હાર માને એટલે?

જુઓને! કાલે ભક્તિની વાત નહોતી આવી ઓલાને? ઓલો કહે, અમે ભક્તિ કરીએ છીએ. ઓલો છોકરો કહે. હા, પ્રભુ! આપનો ભક્ત છું, આપની ભક્તિ કરું છું. એ વાત કેટલી લીધી! સમજાય છે? ન્યાયમાં તો વાત એણે વિચારવી જોઈએ ને? નિર્માન-નિર્માન. પ્રભુ! હું તો દાસાનુદાસ છું આપનો. હું શું કરી શકું આમાં? ઓલાને કહે, મારા લાખો અને કરોડો.. ધૂળમાંય નથી. લાખો કેવા, એ તો પહેલો ખારેકનો આપ્યો નહિ? શું કહેવાય? બદામ. બદામના ઉપલા ફોતરા આપ્યા અને ખારેકનો વચલો કસ આપ્યો. ભારે ભાઈ તું હુશિયાર. ઉપર ખાયા, દૂસરેમેં અંદરકા દિયા. એટલે બેય થોથા. એમ નથી. જ્યાં જ્યાં જે વસ્તુનો કસ અને તત્ત્વ છે એના ઉપર નજર જવી જોઈએ અને એ અર્પણતામાં જવી જોઈએ.

સંસારમાં સારા ઘર અને સારા ચોખા નથી કરતો? અને ભગવાનને નામે જ્યાં જ્યાં ચોખા સાધારણ, કપડા સાધારણ અને મંદિર સાધારણ (કરે). તને કિંમત છે નહિ. તને ભગવાનની ભક્તિની કિંમત છે નહિ. એમ કહેવા માગે છે. વજુભાઈ! ઘરના લૂગડા-બૂગડા સારા. આમ ફલાણું બાયડી માટે પાંચસોનો સાડલો, હજારનો સાડલો, પાંચ હજારનો ઢીંકણું આ. અહીં કરવું હોય તો કહે, પણ એ.. બધું એટલામાં થઈ રહેશે. ભક્તિ થઈ જશે, જાવ. ... તને ભક્તિ નથી. સર્વજ્ઞ પરમાત્મા પ્રત્યે તને ત્રિલોકનાથ પરમાત્માના વિરહમાં એની પ્રતિમા પ્રત્યે પણ તને જે ભક્તિ જોઈએ એવી ભક્તિ નથી. છતાં એ ભક્તિનો ભાવ છે શુભ. આ જગતમાં એ ધર્મ નહિ. પ્રભુ! આ તારા કથનની શૈલી અને તારું જ્ઞાન એ કોણ કહી શકે? પ્રભુ! એ તો તું જ કહેનાર છો. તારા ગુણાનુવાદ બીજો કોઈ કરી શકે નહિ.

'અન્ય સાધારણ મનુષ્યોની જીભ આપના ગુણાનુવાદ કરી શકે નહિ. એવા સર્વથા અસંભવ વિકલ્પોથી શું કામ કરાવે?' વિકલ્પની વૃત્તિથી શું થાય? એમ કહે છે. વિકલ્પ ઉઠે છે એ તો રાગ છે અને સ્વરૂપ તો રાગાતીત છે, વિકલ્પાતીત છે, વચનાતીત છે, કાયાતીત છે, મનાતીત છે. એવા સ્વભાવની વાત તો પ્રભુ! વિકલ્પ રહિત જ જણાય અને અનુભવાય અને વેદાય. એ વિકલ્પથી પાર પમાય એવું નથી. એમ ભેગું કહે છે. કહો, સમજાણું કાંઈ?

ઈન્દ્રો ભક્તિ કરે છે જેની મહિમા. 'કુંદકુંદાચાર્ય' પણ ભગવાનની પૂજા, ભક્તિ કરવા જાત્રા નીકળ્યા હતા. લ્યો! જે 'કુંદકુંદાચાર્ય' એમ કહે છે કે વિકલ્પ તે હેય છે, ઝેર છે,

બંધ છે, છોડવા યોગ્ય છે. શ્રદ્ધામાં વાત કરે છોડવા યોગ્ય. પણ એ અસ્થિરતાના કાળે એવો ભાવ આવ્યા વિના રહેતો નથી. પણ શ્રદ્ધામાં જો તેને આદરણીય માને અને આ મને ઠીક છે, એમ માને તો રાગને ઠીક માનનારા વીતરાગને ઓળખતા નથી. વીતરાગને જાણતા નથી. વીતરાગ-વીતરાગભાવને પ્રશંસે છે, વીતરાગભાવનો જ આદર કરવાનું કહે છે. પણ છતાં એનો વિરોધી રાગ આવે. પ્રભુ! આ શૈલી અને આ તારું જ્ઞાન એ બૃહસ્પતિ જેવા પણ પૂર્ણ કરી શકે નહિ. ૩૭.

सो मोहथेणरहिओ पयासिओ पहु सुपहो तए तइया।
तेणज्ज वि रयणजुया णिव्विग्घं जंति णिव्वाणं।।३७।।

આહાહા..! હે પ્રભુના પ્રભુ! સર્વજ્ઞ પરમાત્માની પર્યાયની પૂર્ણતાને ઓળખીને કહે છે. હે પ્રભુના પ્રભુ! ગણધરોના પણ પ્રભુ! '**હે જિનેન્દ્ર! આપે તે સમયે મોહરૂપી ચોર રહિત...**' મોહરૂપી ચોર રહિત '**ઉત્તમ માર્ગ પ્રકાશ્યો હતો.**' શું કહે છે? આપે તો અંદર લૂંટારા જે છે, પુણ્ય-પાપની સાવધાનીનો મિથ્યાત્વભાવ અને શુભાશુભભાવ એ બધા લૂંટારા છે, મોહભાવ લૂંટારા છે. એ લૂંટારાથી બચવા માટે આપે જે માર્ગ કહ્યો એ નિર્વિઘ્ન ચાલ્યો જાય એવો આપે માર્ગ કહ્યો છે. મોહમાં તો બધું આવ્યું કે નહિ એ? કે મોહ નહિ હોય એને? કે દાખલા બધા એ આપે છે કે જુઓ! એવો દાખલો આપે છે ને? રેતનો. એડિયું લે તારે એડિયું નીકળી જાય અને ફલાણું નીકળી જાય. એવો દાખલો આપ્યો હતો. હવે એ તો બધા છોકરા પણ વાતું કરે છે, સાંભળને હવે. વળી પાછી શું વાત કરી છે એમાં? કે નવ તત્ત્વો એકબીજાને વિરોધી છે. માટે ધર્મ નવ તત્ત્વમાં આવ્યો નથી. માટે પાપથી વિરોધી પુણ્ય ધર્મ છે. એય..! અરે..! ભગવાન! તને શું થયું? સમજાય છે?

પરમાત્માએ કહેલી વાત મોહરહિત છે. મોહરહિત છે. તો પુણ્ય અને પાપનો ભાવ મોહ છે, રાગ છે. પર તરફના ઝુકાવવાળી લાગણી છે. અને તે ધર્મ નથી છતાં વ્યવહાર ધર્મની દશા આવ્યા વિના રહેતી નથી. આ વાત... નિશ્ચય ધર્મ એનાથી પમાય નહિ, છતાં નિશ્ચય ધર્મમાં એને નિમિત્ત તરીકે આવ્યા વિના રહેતું નથી. અને નિમિત્ત પણ ત્યારે કહેવાય કે નિશ્ચયની પરિણતિ કરતો હોય તો. કહો, સમજાણું કાંઈ?

એક ધર્મધ્યાનની વાત આવી હતી જરી. એ સમાધિમાં આવે છે ને? સમાધિના બીજા શ્લોકમાં. એમ કે ધર્મની પરિણતિ તેને ધર્મધ્યાન કહે છે. એવું આવે છે. ઉપયોગમાં બેઠો છે, એ પરિણતિ જે છે એને ધર્મધ્યાન કહે છે. સ્વ આશ્રિત ધર્મ પરણતિ તેને ધર્મધ્યાન કહે છે. સ્વઆશ્રિત. આત્મા ભગવાન પરિપૂર્ણ પ્રભુ, એના સન્મુખ થઈને જે પરિણતિ પ્રગટ થઈ તે ધર્મધ્યાન છે. નિશ્ચય ધર્મધ્યાન છે. છતાં પૂર્ણ વીતરાગ ન હોય એ ભક્તિનો શુભભાવ વ્યવહાર ધર્મધ્યાન એને ઉપચારથી કહેવામાં આવે છે. એવો માર્ગ આપે મોહરહિત વર્ણવ્યો છે. એમાં મોહનો અંશ છે નહિ. મોહ તો લૂંટારા ચોર છે. બરાબર હશે એ? શું કીધું?

'ઉત્તમ માર્ગ પ્રકાશ્યો હતો તેથી સમ્યગ્દર્શન-સમ્યગ્જ્ઞાન તથા સમ્યક્ચારિત્રના ધારક ભવ્ય જીવો હાલ પણ તે માર્ગથી નિર્વિઘ્નપણે ક્લેશ વગર મોક્ષ ચાલ્યા જાય છે.' આપે તે વખતે વીતરાગભાવ વર્ણવ્યો હતો. એક જ મોક્ષમાર્ગ વર્ણવ્યો. રાગરહિત શુદ્ધ ચિદાનંદની શ્રદ્ધા-જ્ઞાન અને રમણતા, નિર્વિકલ્પ શ્રદ્ધા-જ્ઞાન અને આનંદની રમણતા એ આપે મોક્ષ વર્ણવ્યો, એ વખતે. અમે એ માર્ગે અત્યારે તે દિ' વર્ણવ્યો તેમાં અમે ચાલ્યા આવીએ છીએ. ઓહોહો..! કહો, સમજાય છે કાંઈ? આમાં તો કાંઈ રાગ-બાગની વાત પણ આવતી નથી. રાગ આવ્યો છે. પણ એને કહે છે કે માર્ગમાં ગણતા નથી. આપે માર્ગમાં ગણાવ્યો જ નથી એમ કહે છે. આવે છે તો ભક્તિ તો કરે છે. પણ માર્ગમાં આપે ગણાવ્યો નથી. વ્યવહારમાર્ગનો અર્થ જ આપે ખરેખર માર્ગમાં ગણાવ્યો નથી.

'હાલ પણ...' મુનિ છે, આચાર્ય છે, છઠ્ઠે ગુણસ્થાને છે. વિકલ્પ ઉઠે ત્યારે. છઠ્ઠું-સાતમું ગુણસ્થાન છે. કહે છે, પ્રભુ! આપે એ વખતે પ્રકાશ્યો હતો ને એ માર્ગ નિર્વિઘ્નપણે મોહરહિત (થઈને) અમે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રમાં ચાલ્યા આવીએ છીએ. અમે પણ મોક્ષના પંથે પડ્યા છીએ. એ આપે પ્રકાશ્યો તેથી પડ્યા છીએ. એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? નિમિત્તથી કથન તો એવા જ હોય ને. આપે પ્રકાશ્યો. વળી પાછું એમ કહે, વળી આટલા આટલા પુણ્યની આવ્યા નજીકમાં, નિશ્ચયનય સુધી આવ્યા એ બધા પુણ્યના ફળ છે. અને તમે કહો છો કે પુણ્ય હેય છે. કહો, પુણ્યને લઈને આવ્યા હશે નિશ્ચય સુધી? મોતીલાલજી! ખુબ લખ્યું છે. ખુબ લખે છે. કહ્યું, વાંચો તો ખરા. શાંતિભાઈને કીધું. લાવ્યા હતા ને શાંતિભાઈએ વાંચ્યું, હોં! છે કે નહિ? ભાવનગરમાં બોલ્યા હતા, કોણ જાણે ઉઠી જાય છે એ વખતે. કહો, સમજાણું?

'ક્લેશ વગરનો મોક્ષ ચાલ્યા જાય છે. જો માર્ગ સાફ તથા ચોરોના ભયરહિત હોય તો મુસાફરો...' જુઓને, અત્યારે આ મોટરું કેવી ચાલે છે આ? શું કહેવાય? સિમેંટ ક્રોંકિટના રસ્તા અને આ શું કહેવાય બીજું? ડામરના. ઉત્તરમાં જઈએ તો જ્યાં હોય ત્યાં રસ્તા એવા. ભુલા પડ્યા તો ત્યાં સીમેન્ટ કોંક્રિટના રસ્તા. નહિ? ૫૦ માઈલ. કેવું ગામ કીધું? આમથી આમ ફરે. ચારે કોર જંગલમાં પણ રસ્તા બધા સીમેન્ટ કોંક્રિટના. ચાલી જ જાય મોટર સડસડાટ. ૫૦-૫૦, ૬૦-૬૦ માઈલ. ચોર પણ નહિ ને ત્યાં કોઈ વિઘ્ન કરનાર પણ નહિ. એમ પ્રભુ! આપે એવો માર્ગ કીધો અને ચોર વિનાનો. સાફ-સાફ અને ચોર વિનાનો. આહાહા..! **'મુસાફરો જેમ નિર્વિઘ્નપણે તે માર્ગે ચાલ્યા જાય છે તેમ હે ભગવાન! આપે ઉપદેશેલો માર્ગ પણ સાફ છે.'** દેખો! આપના ઉપદેશમાં તો નિર્લેપ, નિર્વિકલ્પ વીતરાગતાની જ વાત છે. એમ કહે છે.

મુમુક્ષુ :- ..વીતરાગતાકી મહિમા આયી.

ઉત્તર :- મહિમા કરે છે. હે નાથ! આપે તો.. આહાહા..! ધોધ દિવ્યધ્વનિનો છોડ્યો.

નિમિત્તથી કથન એમ જ આવે ને. એમ આ માર્ગ સાફ અને ચોર વિનાનો આપે બતાવ્યો છે. રાગ સાફ માર્ગ હશે? મહિમા છે નહિ છતાં રાગ આવ્યા વિના રહે નહિ. એવો જ નિશ્ચય અને વ્યવહારનો મેળ અને સંબંધ છે. આહાહા..! .. ત્યાં તો જિન યોગીશ્વરો સ્તુતિ કરે છે, હોં! એવું આવ્યું છે. સમાધિ અધિકારમાં. એમાં પહેલી ગાથા છે ને. અશુભવંચનાર્થે સર્વજ્ઞની સ્તુતિ જિનયોગીશ્વરો પણ કરે છે. 'કુંદકુંદાચાર્ય' પણ જાત્રાએ નીકળ્યા હતા. ભાવ આવે બહુમાનનો. સાક્ષાત્ પરમાત્મા ન હોય તો એની સ્થાપના નિક્ષેપ. એના પ્રત્યે ધર્મીને (ભક્તિ) ઊપજે છે તો રાગનું લક્ષ પર ઉપર જ જાય. કાંઈ રાગનો આશ્રય સ્વમાં ન આવે. છતાં પ્રભુ! આપે તો સાફ અને ચોર વિનાનો માર્ગ કહ્યો છે. કહો, સમજાણું?

'તથા સર્વથી માર્ગ પણ સાફ છે અને સર્વથી બળવાન મોહરૂપી ચોરથી રહિત છે. તેથી જે ભવ્ય જીવો સમ્યગ્દર્શન-સમ્યગ્જ્ઞાન...' આવી સ્વરૂપની લગડી પડી છે અંદર. એની જેણે પ્રતીત કરી, જ્ઞાન કરીને રમણતા કરી, એ આપે કહ્યું હતું. આપે આખા બાર અંગમાં ચાર અનુયોગમાં આ જ કહેવામાં આવ્યું હતું. એવા સમ્યક્ સાફ (માર્ગ) છે. સ્વભાવ પણ પડેલો છે. સ્વભાવ પડ્યો ન હોય અને આશ્રય લેવો હોય (તો આશ્રય ન થાય). અને તેમાં મોહરહિત-ચોરરહિત આપે માર્ગ કહ્યો. રાગના અવલંબન વિનાનો સાફ ધ્રુવ પરમ સ્વભાવ પડ્યો છે. ધ્રુવ સત્... સત્... સત્... સત્... સત્... સત્... એમાં એકાકાર થવું એવો સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રનો માર્ગ આપે કહ્યો છે. **'તથા સમ્યક્ચારિત્રરૂપી રત્નત્રયના ધારક છે. તેઓ કોઈપણ વિઘ્ન રહિત સુખે-સુખે...'**

મુમુક્ષુ :- .. વ્યવહાર કીધો.

ઉત્તર :- ક્યાં વ્યવહાર કીધો?

મુમુક્ષુ :- ૧૭૨ ગાથામાં.

ઉત્તર :- એ તો નિમિત્તની વાત છે. આ 'પંચાસ્તિકાય'માં લખ્યું છે ને એ. એ તો નિમિત્તપણું આવું જ હોય. દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની ભક્તિ અને વાસનાની વૃત્તિ ઉઠે તો સત્દેવ, સત્ગુરુ, સત્શાસ્ત્ર એવી જ વૃત્તિનો ત્યાં નિશ્ચયમાં સંબંધ નથી, પણ વ્યવહારથી મૈત્રી એવી જ (કહેવામાં આવે છે). નિશ્ચયથી તો તેનાથી વિરોધ છે. એને વ્યવહારથી મૈત્રી ગણીને એનાથી વધે છે એમ આરોપથી કથન કરવામાં આવે છે. ત્રણ કાળમાં બીજું ફરે નહિ એમાં. ત્રણ કાળ, ત્રણ લોક. સાફ પરમ શુદ્ધ ચૈતન્ય પડ્યો છે ને આમ.

તે **'મોહરહિત સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર...'** એટલે વ્યવહાર રહિત નિશ્ચય રત્નત્રય છે એ માર્ગ આપે કહ્યો એમ અહીં તો કહે છે. વ્યવહારથી કાંઈ કથન જોડે આવે એને કહ્યું હોય એ ઉપચારનું કથન (છે), એ બંધનું કારણ છે. વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગનો રાગ તે બંધનું કારણ છે. ત્રણ કાળ ત્રણ લોકમાં એમાં ક્યાંય ફરે એવું નથી. પણ રાડ નાખી જાય જગત. હાય-હાય! ભગવાનની પૂજા ને ભક્તિ ને શુભરાગ અને તે બંધનું કારણ? હવે અનંત વાર

બંધનું કારણ, સાંભળને! એકવાર શું અનંત વાર. તો પછી નહિ તો છોડે શું કરવા? જો એમાં કાંઈ લાભ હોય તો એનું લક્ષ છોડે શું કરવા? એનું લક્ષ છોડીને સ્થિરતા થાય છે કે એને ભેગું ઢસરડીને થાય છે? ઢસરડીને સમજ્યા કે ન સમજ્યા? સાથે લઈને. રાગને સાથે લઈને અંદરમાં જવાતું હશે સ્વભાવમાં? કે રાગને છોડીને જવાય છે?

અહીં તો કહે છે કે પ્રભુ! આપે તો ઉત્તમ માર્ગ વિઘ્નરહિત સુખે-સુખે (પહોંચી જવાય એવો બતાવ્યો છે). એમ કરીને પોતાનો આવો સ્વભાવ (છે), એવું આપે પ્રકાશ્યું અને એના તરફની શ્રદ્ધા-જ્ઞાન-ચારિત્ર તે રાગ રહિત, ક્લેશ રહિત, વ્યવહાર રહિત, વિકલ્પ રહિતથી કહી, નિર્વિઘ્ને સુખે સુખે (પહોંચાય) એવી જે નિર્વિઘ્ન દશા મોક્ષની, એને અમે નિર્વિઘ્ન માર્ગે પ્રાપ્ત કરશું એવું જ આપે બતાવ્યું છે. એ પ્રભુ! આપની બલિહારી છે એમ કહે છે. આપની ભક્તિ કરનારના રાગને પણ આપે તો ચોર કહ્યો છે. નુક્સાનદાર કહ્યું છે. આહાહા..! મનનો વિસ્તાર કહ્યો છે એને. મન વિસ્તરે છે. આવે છે ને? 'પંચાસ્તિકાય'માં. મન-મન. શું કહે છે? પ્રસાર, પ્રસાર. મન પ્રસરે છે આમ. શુભરાગમાં મન પ્રસરે છે. આમ અંદર વળતું નથી. ઘરમાં નથી આવતું. પ્રસરે છે, પહોળું થાય છે મન મારું. આમ પરિણમન અંદર સ્થિર થતું નથી. પણ આપે એ કાળે આવું હોય એવું આપે વર્ણન નિશ્ચયથી વિરોધ હોવા છતાં અને મોહરહિત માર્ગથી મોહવાળો, રાગવાળો માર્ગ વિરોધ હોવા છતાં વ્યવહારે આપે એ વર્ણન કર્યું જાણવા માટે કે આવી દશા એને હોય છે. કહો, સમજાય છે કાંઈ?

મોક્ષમાં ચાલ્યા જાય છે. '**પ્રાણીઓને મોક્ષમાર્ગમાં ગમન કરતા-પરિણમતા રોકનાર કોઈ હોય તો તે મોહરૂપી ચોર જ છે.**' રાગ ને વિકલ્પ એ સ્વરૂપની સ્થિરતા, એમાં વિઘ્ન કરનાર છે. પણ એને તો આપે કહ્યું કે એ કાંઈ માર્ગ નથી. એટલે અમારે એ કાંઈ વિઘ્ન રહ્યું નથી. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..! અહીં તો હજી આવા આહાર ખાવા, આવા પાણી પીવા, આનું આ કરનું, આ કરવું એ ધર્મ અને એ કરતાં કરતાં થાશે. એ લખ્યું છે એમાં, હોં! લ્યો, આ કહે છે કે પુણ્ય કરતા કરતા ધર્મ થાય એ ખોટી વાત છે. ત્યારે વળી શું કરતા હતા? પુણ્ય કરતા જ, પુણ્યનો અર્થ શાસ્ત્રમાં પવિત્રતા કહ્યો છે. એમ લખ્યું છે. પુણ્ય એટલે પવિત્રતા. આવે છે કે નહિ ક્યાંય? ઈ પવિત્રતા પાપના અશુભભાવથી છૂટવાની અપેક્ષાએ. ઓલી પવિત્રતા ક્યાં ધૂળમાં હતી? આહાહા..!

અરે..! વીતરાગી નિષ્કલંક પંથ, જિનેન્દ્રનો નિષ્કલંક વીતરાગ મોહરહિત પંથ એને મોહી જીવોએ ઘેરો ઘાલીને બીજી રીતે પ્રરૂપીને દુનિયા પાસે કુરૂપ રૂપે મૂક્યો છે. કુરૂપ રૂપે મૂક્યો છે. પ્રભુ! આપે એવું કહ્યું નથી એમ કહે છે. આપે એને ગણ્યું જ નથી. એકલું મોક્ષત્ત્વ. નિયત નિયત-નિશ્ચય એક જ મોક્ષપંથ છે. બીજો કોઈ મોક્ષ પંથ નિશ્ચય સિવાય છે નહિ. કહો, સમજાય છે આમાં?

'**રોકનાર કોઈ હોય તો તે મોહરૂપી ચોર જ છે. તેથી ભવ્ય જીવો સુગમતાથી**

મોક્ષ જતા...' શું કીધું? **'ભવ્ય જીવો સુગમતાથી મોક્ષ જતા...'** નથી ઓલા મોહને લઈને. વળી, હે ભગવાન! આપે મોહરહિત માર્ગનું વર્ણન કર્યું છે. મોહ હોય તો વિઘ્ન થાય. એટલી સુગમતાથી મોક્ષ મળે નહિ. કહો, સમજાણું? ચોર હોય ત્યાં મળે? **'તેથી ભવ્ય જીવો નિર્વિઘ્ન મોક્ષ ચાલ્યા જાય છે.'** ખૂટતા જાય છે, ખૂટતા જાય છે એમ કહે છે. સ્વભાવ સન્મુખની દૃષ્ટિ કરી રાગથી છૂટતા જાય છે. આપે છૂટવાનો માર્ગ કહ્યો છે. રાગથી છૂટવાનો માર્ગ કહ્યો છે. રાગને રાખવાનો માર્ગ આપે કહ્યો નથી. આપના માર્ગની અંદરમાં એ કોઈ દિ' ત્રણ કાળમાં આવતું નથી. ૩૮.

उम्मुद्दियम्मि तम्मि हु मोक्खणिहाणम्मि गुणणिहाण तए।
केहिं ण जुण्णतिणाइ व इयणिहाणेहिं भुवणम्मि।।३८।।

હે ભગવંત! હે ભગવન્! **'હે ગુણનિધાન!'** ગુણના નિધાન ખાણ છો આપ તો પ્રભુ. ગુણની તો ખાણ પડ્યા છો. ઓહોહો..! **'જ્યારે આપે મોક્ષરૂપી ખજાનો ખોલી નાખ્યો...'** આપે મોક્ષની પર્યાય કેમ પ્રાપ્ત થાય અને આત્મામાં મુક્ત સ્વભાવ કેવો છે એ ખોલીને બતાવ્યો. એવો ખજાનો ખોલ્યો. ઓલા રત્ન પડ્યા હોય ને. ઉઘાડીને આમ બતાવે કે જો આ ખજાનો, ભાઈ! લે તારે ભરવો હોય તો લઈ જા. ઓલા કહેતા હતા. કેવા હૈદ્રાબાદના કહેવાય? નિઝામ સરકાર. એની કન્યાના-દીકરીના લગ્ન થયા ને, ખજાનો બહુ પડ્યો હતો એની પાસે. જો આ ખજાનો પડ્યો છે. લઈ જા. કેટલુંક લઈ જાય? ઘણા રૂપિયા હશે. ૨૩ કરોડની તો ઉપજ હતી, બાર માસની. અહીં સર્વજ્ઞ પરમાત્મા... ઓલી તો ધૂળ ખજાના. મરી જવાના બેય. આહાહા..! સમજાય છે?

પરમાત્મા! આપ અમૃત સરોવર, એમાંથી ફુવારો ફૂટ્યો અને એમાં જે આપે માર્ગ કહ્યો એ કેવો માર્ગ છે? કે મોક્ષરૂપી ખજાનો ખોલી દીધો. પૂર્ણ જ્ઞાન, પૂર્ણ આનંદ, પૂર્ણ તત્ત્વ આખું પડ્યું છે. વસ્તુ તો મોક્ષસ્વરૂપ જ છે. શું કહ્યું? હે ભગવાન! આપે તો વસ્તુને મોક્ષસ્વરૂપ ખોલી દીધી છે. એ વસ્તુ મુક્તસ્વરૂપ છે એમાં જ્ઞાન, આનંદ શક્તિઓ પૂર્ણ મુક્ત પડી છે. મુક્ત જ છે. પર્યાયમાં તારી દૃષ્ટિ રાગની એકતામાં અને પુણ્ય ને નિમિત્તની એક્તામાં એ ખજાનાની ખબર તને નથી પડતી. ભગવાને ખોલીને બતાવ્યો.

કહે છે કે એવા ખજાનાને પામીને ક્યા ભવ્ય જીવો છે કે **'જેમણે સડેલા તરણા સમાન રાજાદિ બીજા નિધાનો છોડી દીધા ન હોય.'** શું કહે છે? આત્માનું નિધાન આપે પ્રભુ બતાવ્યું ને. ગુણનિધાન કહ્યું હતું ને પહેલું? એ ગુણનું નિધાન ખજાનો ચૈતન્ય ચમત્કાર પ્રભુ એવો બતાવ્યો. એની આગળ રાજ આદિના નિધાનો તરણા સડેલા. સડેલા સમજો છો ને? સડ ગયેલા ઉકરડા. સડ ગયા ઉકરડા. એંઠ છે. ઉકરડા હોય છે ને? ઉકરડાને શું કહે? કુડા. કચરે કા ઢેર. કચરે કા ઢેર હોતા હૈ ન સડા હુઆ. સવારમાં કાઢે ને? આ બળદ અને ભેંસુ હોય ત્યાં સડેલા તરણા, છાણ, રાખ નાખી દે, બાયડ્યું નાખી દે. ત્યાં

ઘરમાં નાખતી હશે એ? એ ખજાનો બતાવ્યો પ્રભુ આપે.

ચૈતન્ય ચમત્કાર તારા આત્મામાં પ્રભુતા પડી છે. તારા આત્મામાં પોતે પરમેશ્વરપદ પડ્યું છે. એ પરમેશ્વરપદનો એનલાર્જ કર હવે પર્યાયમાં. પ્રગટ કર અંદર. એવા ખજાનાની વાત કરી. પ્રભુ! (એને) પ્રગટ કરવા માટે કોણે રાગ ન છોડ્યો હોય? અને રાગના નિધાન કોણે (રાખ્યા હોય?). સડેલા તરણાને છોડ. ... એના પ્રત્યેનો રાગ છોડ્યો એટલે ખજાનો છોડ્યો કહેવાય. આ ખજાના આગળ આ ખજાનાની કાંઈ કિંમત નથી. અબજો રૂપિયા હોય અને રાજ ચક્રવર્તીનું. ... છન્નું-છન્નું હજાર સ્ત્રી અને છન્નું કરોડ પાયદળ અને છન્નું કરોડ ગામ, અડતાળીસ હજાર પાટણ, બોંત્તેર હજાર નગર. આ ખજાનાની મીઠાશ, ચૈતન્યના અંતર શાંત અને આનંદ અવિકારી સ્વભાવની મીઠાશ, એ મીઠાશને ખોલવા ગયા (તો) બધું છૂટી ગયું. કોણ ભવ્ય જીવ ન હોય? એમ કહે છે અહીં તો. **'ક્યા ભવ્ય જીવ ન હોય?'** એવા ક્યા ભવ્ય જીવ હોય છે **'કે જેમણે આ ન છોડ્યું હોય.'**

'હે જિનેશ!' હે પ્રભુ! ગુણનિધાન! **'જ્યાં સુધી ભવ્ય જીવોએ મોક્ષરૂપી ખજાનો...'** જાણ્યો નહોતો. ખબર નહિ કે શું ચીજ છે. તારામાં રત્ન પડ્યા છે. મોટા દરિયાની નીચે રત્નો. સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રમાં રત્નના ગંજ પડ્યા છે. વેળુ નહિ, રત્નો (ભર્યા છે). એમ ભગવાનના-આત્મ ભગવાન, એના અંતર સ્વભાવમાં અનંત ગુણના નિધાન રત્નો પડ્યા છે. એમ આપે જ્યાં બતાવ્યું... કહો, ભગવાનજીભાઈ! આ ધૂળને કાઢી નાખી. નાગા થઈ ગયા, નાગા-નગ્ન દિગંબર. આહાહા..! આ ખજાનો ખોલવામાં અમને હવે વખત વિકલ્પનો પણ રહ્યો નથી. તો આને રાખીએ અને આને છોડીએ. છોડે કોણ? સામું જોયું નથી. ચક્રવર્તીના રાજ સામે જોયું નથી. કહો, સમજાણું? **'ખજાનો જાણ્યો નહોતો તેથી તેના ગુણો જાણ્યા નહોતા...'** આત્માના ગુણો. જુઓને! આવે છે ને સવારમાં એ ગુણો? કેટલી શક્તિ આત્મામાં છે. શક્તિની સંખ્યાઓ, હોં! એવી સંખ્યાનું સત્ત્વ ને સામર્થ્ય અમે જાણ્યું નહોતું.